

Державний торговельно-економічний університет
Кафедра публічного управління та адміністрування

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

ФОРМУВАННЯ ДЕМОГРАФІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ОБ'ЄДНАНОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ

Студентки 4 курсу, 15 групи,
спеціальності 281 «Публічне
управління та адміністрування»
спеціалізації «Публічне
управління та адміністрування»

Вовнянко
Аліні
Олексіївни

(підпис студента)

Науковий керівник
науковий ступінь,
вчене звання

Дьяченко
Ольга
Володимирівна

(підпис керівника)

Гарант освітньої програми
канд. екон. наук,
доцент

Головня
Юлія
Ігорівна

(підпис гаранта)

Київ 2022

Державний торговельно-економічний університет

Факультет економіки, менеджменту та психології

Кафедра публічного управління та адміністрування

Освітній ступінь: бакалавр

Спеціальність: публічне управління та адміністрування

Спеціалізація: публічне управління та адміністрування

Затверджую

Зав. кафедри

«01» грудня 2021 р.

Завдання на випускню кваліфікаційну роботу (проект) студентові

Вовнянко Аліні Олексіївні

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема випускної кваліфікаційної роботи (проекту): **«ФОРМУВАННЯ ДЕМОГРАФІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ОБ'ЄДНАНОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ»**

Затверджена наказом ректора від «26» листопада 2021 р. № 3884

2. Строк здачі студентом закінченого роботи (проекту): 05.06.2022

3. Цільова установка та вихідні дані до роботи (проекту)

Мета роботи (проекту): визначення напрямів удосконалення процесу формування демографічного потенціалу об'єднаної територіальної громади.

Об'єкт дослідження: процес формування демографічного потенціалу об'єднаної територіальної громади.

Предмет дослідження: теоретико-методичні аспекти формування демографічного потенціалу Носівської об'єднаної територіальної громади.

4. Зміст випускної кваліфікаційної роботи (проекту) (перелік питань за кожним розділом):

ВСТУП

РОЗДІЛ 1. АНАЛІЗ ДЕМОГРАФІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ НОСІВСЬКОЇ МІСЬКОЇ ОБ'ЄДНАНОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ

1.1. Аналіз демографічного розвитку Носівської міської об'єднаної територіальної громади

1.2. Оцінка ефективності формування демографічного потенціалу Носівської міської громади

РОЗДІЛ 2. УДОСКОНАЛЕННЯ ФОРМУВАННЯ ДЕМОГРАФІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ НОСІВСЬКОЇ МІСЬКОЇ ОБ'ЄДНАНОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ

2.1. Проблеми демографічного розвитку Носівської міської громади

2.2. Напрями удосконалення процесу формування демографічного потенціалу Носівської ОТГ

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

ДОДАТКИ

5. Календарний план виконання роботи (проекту)

№ пор.	Назва етапів випускної кваліфікаційної роботи (проекту)	Строк виконання етапів роботи	
		за планом	фактично
1	Визначення напрямку дослідження та затвердження теми випускної кваліфікаційної роботи	До 20.11.2021	20.11.2021
2	Складання плану та підготовка індивідуального завдання для виконання випускної кваліфікаційної роботи	До 05.01.2022	05.01.2022
3	Представлення на рецензування науковому керівнику рукопису першого розділу випускної кваліфікаційної роботи	До 20.03.2022	20.03.2022
4	Представлення на рецензування науковому керівнику рукопису другого розділу випускної кваліфікаційної роботи	До 20.04.2022	20.04.2022
5	Представлення закінченої випускної кваліфікаційної роботи	До 23.05.2022	23.05.2022
6	Підготовка письмового відгуку на випускну кваліфікаційну роботу	До 01.06.2022	01.06.2022
7	Проведення попереднього захисту випускних кваліфікаційних робіт	01-05. 06.2022	01-05. 06.2022
10	Вирішення питання про допуск випускної кваліфікаційної роботи до захисту	До 10.06.2022	До 10.06.2022
11	Направлення випускної кваліфікаційної роботи із зовнішньою рецензією у ЕК для захисту	За графіком	За графіком

6. Дата видачі завдання « 01 » грудня 2022 р.

7. Науковий керівник випускної кваліфікаційної роботи (проекту)

Дьяченко О.В.

(прізвище, ініціали, підпис)

8. Гарант освітньої програми Головня Ю.І.
(прізвище, ініціали, підпис)

9. Завдання прийняв до виконання студент Вовнянко А.О
(прізвище, ініціали, підпис)

Відгук наукового керівника випускної кваліфікаційної роботи (проекту):

Випускна кваліфікаційна робота характеризується актуальністю та своєчасністю, оскільки присвячена питанням формування демографічного потенціалу об'єднаної територіальної громади. Робота відповідає затвердженій темі, виконана відповідно до завдання, мету дослідження досягнуто.

У роботі проаналізовано тенденції демографічного розвитку Носівської міської об'єднаної територіальної громади, оцінено ефективність формування демографічного потенціалу Носівської міської громади, визначено проблеми демографічного розвитку Носівської міської громади та запропоновано напрями удосконалення процесу формування демографічного потенціалу Носівської ОТГ. Висновки та пропозиції, що сформульовані в роботі, є цілком обґрунтованими.

У процесі дослідження здобувач продемонстрував достатній рівень володіння методологією наукових досліджень, вміння використовувати сучасні методи оброблення інформації.

Випускна кваліфікаційна робота Вовнянко А.О. є завершеним науковим дослідженням, виконана у повному обсязі, відповідає встановленим вимогам та рекомендується до захисту з позитивною оцінкою.

Науковий керівник випускної кваліфікаційної роботи (проекту)
Дьяченко О.В.

Відмітка про попередній захист Головня Юлія Ігорівна
(ПІБ, підпис, дата)

10. Висновок про випускну кваліфікаційну роботу (проект):
Випускна кваліфікаційна робота (проект) студента Вовнянко А.О
(прізвище, ініціали)

може бути допущена до захисту екзаменаційній комісії.

Гарант освітньої програми: Головня Юлія Ігорівна

Завідувач кафедри: Новікова Наталія Леонідівна
(підпис, прізвище, ініціали)

«10» червня 2022 р.

ЗМІСТ

ЗМІСТ	2
ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. АНАЛІЗ ДЕМОГРАФІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ НОСІВСЬКОЇ МІСЬКОЇ ОБ'ЄДНАНОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ	5
1.1 Аналіз демографічного розвитку Носівської міської об'єднаної територіальної громади	5
1.2. Оцінка ефективності формування демографічного потенціалу Носівської міської громади	10
РОЗДІЛ 2. УДОСКОНАЛЕННЯ ФОРМУВАННЯ ДЕМОГРАФІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ НОСІВСЬКОЇ ОБ'ЄДНАНОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ.....	18
2.1. Проблеми демографічного розвитку Носівської міської громади	18
2.2. Напрями удосконалення процесу формування демографічного потенціалу Носівської ОТГ.....	24
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ	29
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	31
ДОДАТКИ	35

ВСТУП

Актуальність теми. З кожним роком демографічна криза в Україні загострюється. Демографічний стан є одним із тих чинників, що визначає сталий і безпечний розвиток як громади, так і країни в цілому. Зростання трудового потенціалу, а в результаті й величина сукупного національного доходу залежить від показників демографічного розвитку. Особливо гостро стоїть проблема демографічного стану в селах та невеликих містах, які входять до складу об'єднаних територіальних громад. В наслідок природного та механічного руху відбувається скорочення населення, що в результаті сприяє процесу старіння нації. Переважання смертності над кількістю випадків народжуваності поглиблює процес депопуляції, як наслідок ставить під загрозу демографічний потенціал країни.

Теоретичне обґрунтування та проблематику процесів досліджували такі науковці: О. Грішнова та Е. Лібанова визначають демографічний потенціал як «сукупність соціально демографічного, соціально-економічного, діяльнісного та соціокультурного потенціалів» [1]. Огієнко М. М. вважає, що «людський потенціал – це унікальна комбінація природної та набутої фізичної, соціальної, інтелектуальної, культурної та духовної компонент потенціалу його носіїв, які становлять населення з відповідними умовами для їх реалізації, що дозволяють ефективно вирішувати поточні та стратегічні завдання розвитку у заданому векторі» [2]. Аналізуючи теоретико-методологічні основи формування демографічного потенціалу, можемо бачити, що на його розвиток впливає низка факторів, які можна згрупувати в ключові блоки: демографічний, соціально-економічний, політичний.

Необхідно вказати, що загроза демографічної кризи зростає з кожним роком, а новітніх програм з урахуванням демографічного стану громади так і не розроблено. Отже, дослідження є актуальним, аналіз і вивчення демографічного розвитку громади є складовою для розробки програм розвитку, покращення соціально-демографічної та економічної ситуації.

Метою дослідження є визначення напрямів удосконалення процесу формування демографічного потенціалу об'єднаної територіальної громади.

Для досягнення мети дослідження було поставлено та вирішено такі **завдання**:

- проаналізувати демографічний розвиток Носівської ОТГ;
- оцінити ефективність формуванню демографічного потенціалу громади;
- проаналізувати демографічний стан та визначити проблеми демографічного розвитку громади;
- визначити напрями вдосконалення процесу формування демографічного потенціалу Носівської ОТГ.

Об'єктом дослідження є процес формування демографічного потенціалу об'єднаної територіальної громади.

Предмет дослідження теоретико-методичні аспекти формування демографічного потенціалу Носівської об'єднаної територіальної громади.

Методологія дослідження. Для досягнення мети дослідження в процесі написання випускної кваліфікаційної роботи було застосовано такі методи наукового пізнання як, аналіз, синтез, індукцію та дедукцію, за допомогою яких отримано необхідну інформацію, факти та обґрунтування для формування конкретних висновків і рекомендацій щодо удосконалення процесу формування демографічного потенціалу Носівської ОТГ.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків та пропозицій, списку використаних джерел (30 найменувань) та 1 додатку. Основний обсяг роботи становить 35 сторінок. Робота містить вісім рисунків та сім таблиць.

РОЗДІЛ 1. АНАЛІЗ ДЕМОГРАФІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ НОСІВСЬКОЇ МІСЬКОЇ ОБ'ЄДНАНОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ

1.1 Аналіз демографічного розвитку Носівської міської об'єднаної територіальної громади

Сучасна демографічна ситуація в Носівській об'єднаній територіальній громаді (далі – ОТГ) склалася під впливом історичного розвитку території, природного та міграційного руху населення. До складу Носівської ОТГ входить 21 населений пункт (місто Носівка та 20 сіл) [3]. У таблиці 1.1 наведені дані демографічного стану Носівської ОТГ станом за 2018-2022 роки.

Таблиця 1.1

Динаміка демографічного стану Носівської об'єднаної територіальної громади протягом 2018-2022 рр.

Назви населених пунктів, що входять до складу Носівської ОТГ		Чисельність населення станом на					Зміна 2018-2022 рр.	
		1 січня 2018 р.	1 січня 2019 р.	1 січня 2020 р.	1 січня 2021 р.	1 січня 2022 р.		
							чол.	%
1	м. Носівка	13401	13 313	13032	12728	12657	- 744	- 5,5
2	с. Дебреве	71	67	65	63	62	- 9	- 12,6
3	с. Лісові Хутори	102	99	95	100	95	- 7	- 6,8
4	с. Лукашівка	52	49	47	49	45	- 7	- 13,4
5	с. Підгайне	76	74	71	68	66	- 10	-13,1
6	с. Іржавець	432	427	415	408	405	- 27	- 6,2
7	с. Козари	472	472	459	452	444	- 28	- 5,9
8	с. Андріївка	43	47	45	47	47	4	9,3
9	с. Тertiшники	96	87	84	79	74	- 22	- 22,9
10	с. Яблунівка	348	341	325	314	312	- 36	- 10,3
11	с. Ясна Зірка	243	240	240	240	213	- 30	- 12,3
12	с. Володькова Дівиця	3560	3536	3389	3326	3272	- 288	- 8
13	с. Ставок	244	247	223	218	209	- 35	- 14,3
14	с. Дослідне	476	484	468	464	459	- 17	- 3,5
15	с. Коробчине	106	100	96	91	87	- 19	- 17,9
16	с. Кобилещина	77	79	67	65	61	- 16	- 20,7
17	с. Криниця	138	139	119	117	114	- 24	- 17,3
18	с. Сулак	452	449	425	410	402	- 50	- 11
19	с. Ведмедівка	-	-	-	29	28	- 1	-3,4
20	с. Адамівка	-	-	-	216	200	- 16	-7,4
21	с. Держанівка	-	-	-	327	323	- 4	-1,2
Всього		20389	20250	19665	19811	19579	- 810	- 3,9

Джерело : складено автором за [3], [4], [5], [6], [7]

Станом на 1 січня 2022 року чисельність наявного населення Носівської ОТГ становила 19,5 тис. осіб, з яких 12,6 тис. є мешканцями міста, а 6,9 тис. осіб проживають у сільській місцевості [3]. Аналізуючи табл. 1.1 можемо побачити, що в період з 2018 по 2020 рік чисельність населення зменшувалось в середньому значенні на 240 осіб за рік, а в 2021 році становило 19 811, що на 146 осіб більше ніж у 2020 році. На збільшення кількості населення у 2021 році вплинуло приєднання трьох населених пунктів – с. Ведмедівка, с. Адамівка, с. Держанівка [8]. Не дивлячись на збільшення території Носівської ОТГ, протягом останніх п'яти років чисельність населення громади зменшилось з 20 389 до 19 579 осіб, тобто на 3,9%.

Головною причиною погіршення демографічних показників громади є від'ємний природний приріст населення, зумовлений значним зниженням народжуваності на фоні зростання смертності (рис.1.2).

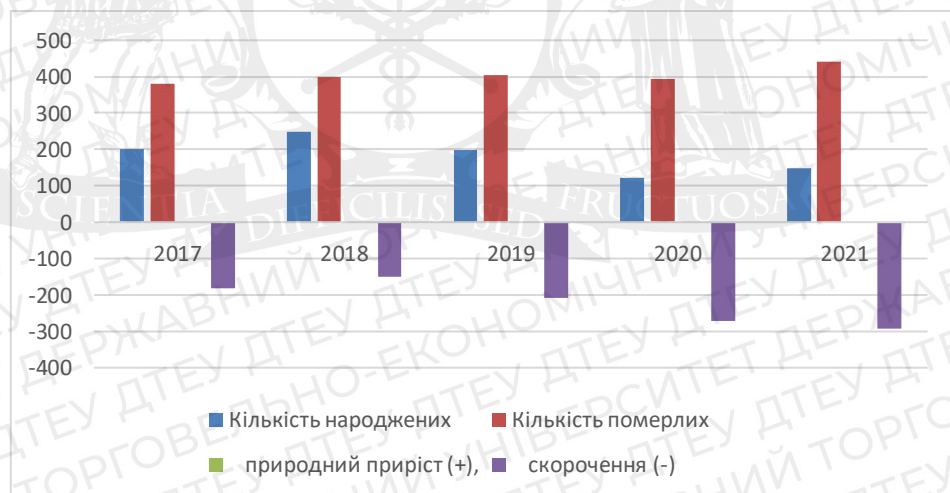

Рис 1.2. Динаміка народжуваності та смертності в Носівській об'єднаній територіальній громаді у 2017-2021 рр. [9]

Порівнюючи офіційні показники 2021 року з 2017, можна спостерігати загальне зниження рівня народжуваності в той час як коефіцієнт смертності з кожним роком зростає. У середньому кількість народжених менше, ніж кількість померлих удвічі. В результаті коефіцієнт природного приросту набув від'ємного значення. Різке падіння народжуваності, яке має чітку тенденцію останні роки,

обумовлене нестабільною ситуацією в країні (політичною, фінансовою), відсутністю впевненості в майбутньому. Тому на фоні відносно стабільної смертності бачимо негативне явище – динамічне скорочення населення громади.

Для Носівської об'єднаної територіальної громади як і в загальнодержавному масштабі характерним є постійне зменшення чисельності населення, виражена тенденція до його «старіння». Вікова структура населення залежить від динаміки народжуваності і динаміки смертності. Якщо народжуваність в попередній період знижувалася, то відповідно збільшується частка населення в середнього і старшого віку.

Таблиця 1.2

Віковий склад населення Носівської ОТГ, 209-2021 рр., осіб

Показники	2019	2020	2021
Дітей дошкільного віку	1 242	1091	1068
Дітей шкільного віку	2 405	2473	2540
Працездатне населення	9 996	9794	9 836
Громадян пенсійного віку	6 477	6307	6 367

Джерело :складено автором за [5], [6], [7]

Розглянувши дані в табл. 1.2 можемо спостерігати, що у віковій структурі переважають люди працездатного віку – 49,6%. Частка пенсіонерів складає 32,1%, діти дошкільного віку – 5,4 , а шкільного – 12,9 % (табл.1.2). Отже, кількість людей похилого віку значно перевищує чисельність дітей та підлітків. Варто наголосити, що старіння населення у Носівській ОТГ відбувається не за рахунок підвищення середньої тривалості життя, а внаслідок постійного скорочення рівня народжуваності та зменшення частки дітей. В майбутньому старіння населення негативно вплине на формування демографічного потенціалу громади через виникнення замкнутого кола «низький рівень народжуваності – старіння – депопуляція».

Також вагомий вплив на загальні демографічні показники здійснює статевий склад населення. У Носівській ОТГ кількість жіночого населення становить 10 670 осіб (54,5%) та чоловічого 8 908 осіб (45,5%) зображені на рис 1.2 [10].

Рис. 1.2 Гендерний розподіл Носівської ОТГ

Переважає чисельність жінок пояснюється нижчою смертністю, війнами, міграцією за межі держави чоловіків. Якщо переважання у рівні смертності чоловіків над жінками велика, то з віком дуже швидко зменшується переважання чисельності чоловіків над чисельністю жінок і переважання чисельності жінок відносно більш старших вікових груп буде значним. Структура населення за статтю у цьому випадку буде менш сприятливою, крім того високий рівень смертності взагалі призводить до збільшення впливу на статеву структуру населення, яка буде в менший мірі визначатись співвідношенням чисельності хлопчиків та дівчаток серед народжених. Співвідношення чисельності чоловіків і жінок в усьому населенні залежить від вікової структури, якщо переважання чисельності чоловіків над чисельністю жінок з віком зменшується, то більш старша вікова структура населення забезпечують більшу частку жінок в усьому населенні [11].

Також значною мірою на формування демографічного потенціалу впливає міграційний рух населення. В останні роки спостерігається збільшення міграційної активності населення у Носівській ОТГ (табл. 1.3). Однією з найголовніших причин скорочення населення сільських територій є міграція молоді до міст через занепад інфраструктури села. Як наслідок, мережа підприємств і установ сфери обслуговування населення згортається, а дедалі ширші верстви сільського населення позбавляються можливостей задовольняти свої найневідкладніші життєві потреби. Природне зменшення населення разом з міграційним впливом (молодого та середнього віку населення) становлять потенційну загрозу знелюднення деяких територій громади.

Суттєвий від'їзд населення зумовлений соціально-економічною ситуацією, низьким рівнем життя населення, безробіттям. Найбільш поширеним в громаді є внутрішньо-регіональна міграція, особливо до м. Києва та м. Чернігова. Цьому сприяє автомобільне та залізничне сполучення. Оскільки адміністративний центр територіальної громади – м. Носівка розташоване на відстані 124 км від Києва, 101 км – від Чернігова. Залізнична станція Носівка знаходиться на відстані 1,5 години руху до станції Київ-Пасажирський [12]. Має місце й зовнішня (міждержавна) міграція – спрямована за межі держави.

Таблиця 1.3

Міграційний рух населення Носівської ОТГ у 2013-2020 рр.

Показник	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Кількість випадків прибуття	213	265	401	185	143	213	339	230
Кількість випадків вибуття	257	337	391	156	168	230	324	285
Міграційний приріст, скорочення (-), осіб	-44	-72	10	29	-25	-17	15	-55

Джерело: складено автором за [9]

Протягом 2013-2014 років в Носівській ОТГ спостерігається процес міграційного скорочення населення, тобто кількість випадків вибуття переважає над кількістю прибуття населення. І лише у період з 2015-2016 рр. зафіксовано міграційний приріст населення – 10 осіб у 2015 р. та 29 осіб у 2016 р (табл. 1.3). Починаючи з 2017 по 2018 рік відбувалося поступове зменшення від'ємних показників міграційного приросту і станом на 2018 рік його значення – 17 , що на 55 осіб, менше ніж у 2014 році. Станом на 2019 рік до громади прибуло 339 осіб вибуло – 324, міграційний приріст склав 15 осіб. А в 2020 році відбулося значне перевищення вибулих над прибулими, про що свідчить негативне значення міграційного сальдо, а саме -55 осіб.

Основним мотивом виїзду населення за межі громади є пошук роботи з гідним рівнем оплати праці. До низького рівня заробітної плати додається проблема високого рівня безробіття, адже на 2020 рік відсоток безробітного населення в Носівській об'єднаній територіальній громаді становив 7,8% [15]. На збільшення випадків міграції за межі держави також впливає економічна

нестабільність. Невизначеність у майбутньому змушує працездатне населення до пошуків стабільного джерела доходу за кордоном. До соціальних чинників, які спричиняють міграцію населення, можна віднести неналежні умови праці, відсутність можливостей до професійної самореалізації, неналежна якість системи освіти тощо [16].

Дослідивши наведені статистичні дані, можемо зробити висновок, що демографічна ситуація в Носівській об'єднаній територіальній громаді залишається складною та створює високий ризик для подальшого розвитку формування демографічного потенціалу. Про це свідчить ряд процесів, що відбуваються в громаді: постійне зменшення чисельності населення, високий рівень смертності при стабільно низькому рівні народжуваності, старіння населення, загострення дисбалансу в співвідношенні між жінками та чоловіками, диспропорція вікових груп, що перешкоджає відтворенню населення. На рівні з природнім рухом населення, суттєвий вплив на формування демографічного потенціалу здійснюють міграційні процеси. Для Носівської об'єднаної територіальної громади є характерним від'ємний міграційний приріст. Збереження природно-механічної нерівності руху населення в найближчі роки може сприяти посиленню процесів депопуляції населення в наслідок чого можливе перебування малонаселених пунктів на межі вимирання.

1.2. Оцінка ефективності формування демографічного потенціалу Носівської міської громади

В умовах демографічного стану Носівської об'єднаної територіальної громади важливого значення набувають питання оцінки формування людського потенціалу. Проведення оцінки є важливим та необхідним процесом для визначення рівня ефективності та розвитку демографічного потенціалу громади. Оцінка демографічного потенціалу дозволяє з'ясувати причини його скорочення та визначити цілі і завдання для підвищення ефективності його формування.

Людський потенціал у загальному дискурсі відображає сукупність фізіологічних, соціально-психологічних, інтелектуально-трудових, соціально-економічних можливостей суспільства, що можуть бути використані вже або в найближчому майбутньому та реалізуються в середовищі, що забезпечує їхній розвиток [14]. Існує ряд чинників, що впливають на формування людського потенціалу, за їх допомогою можна визначити кількісний і якісний склад населення. Отже, на кількісне відтворення населення здійснюють вплив біологічні та соціальні процеси. Тому важливою ознакою популяції є статеві-вікова структура, яку можна оцінити як сприятливу чи несприятливу для відтворення. Також враховують показники одруження та розлучень, до уваги береться й дитяча смертність [17]. На жаль, Носівська ОТГ не володіє актуальною інформацією, щодо необхідних нам показників для проведення ґрунтового оцінювання.

Тож задля оцінки відтворення населення громади пропонуємо взяти показник народжуваності та смертності в період 2017-2021 рр. (табл. 1.4).

Таблиця 1.4

**Кількість народжених, померлих та природній приріст населення
Носівської ОТГ у 2017-2021 рр.**

Показник	2017	2018	2019	2020	2021
Кількість народжених	200	249	198	121	147
Кількість померлих	381	400	405	393	440
Природний приріст	-181	-151	-207	-272	-293

Джерело: [9]

З табл. 1.4 можемо спостерігати, що в досліджений нами період в Носівській ОТГ відбувається процес природнього скорочення, тобто кількість народжених в середньому значенні менше у 2 рази ніж кількість померлих. Починаючи з 2016 року відбулося стрімке збільшення показника скорочення населення. У 2018 році показник скорочення досягнув значення 293 особи, що в порівнянні з 2015 роком на 142 особи більше. Таке співвідношення характерне для демографічної кризи, оскільки не забезпечується навіть просте відтворення населення. Як бачимо

динаміка від'ємного приросту населення не тільки залишається стабільною, а й з кожним роком зростає. З огляду на зазначену інформацію можемо зробити висновок, що нинішня ситуація скорочення чисельності населення не сприяє відтворенню. Процес депопуляції зменшує базу відтворення, спотворює статевовікову структуру населення і має негативні наслідки, оскільки репродуктивний процес відбувається протягом не одного покоління. Така тенденція ставить під загрозу процес відтворювання, який в свою чергу здійснить негативний вплив на формування демографічного потенціалу.

Відтворювання населення залежить не тільки від природного руху. На його показники здійснюють вплив міграційні процеси населення. Серед населення Носівської ОТГ найбільш поширена внутрішня міграція. Найбільша частка переїздів здійснюється між регіонами держави. Основним напрямком міжрегіональної міграції виступає м. Київ та Київська область. Проаналізуємо міграційний приріст Носівської ОТГ на рис. 1.3, для аналізу відібрані дані за період у 8 років (2013-2020 рр.).

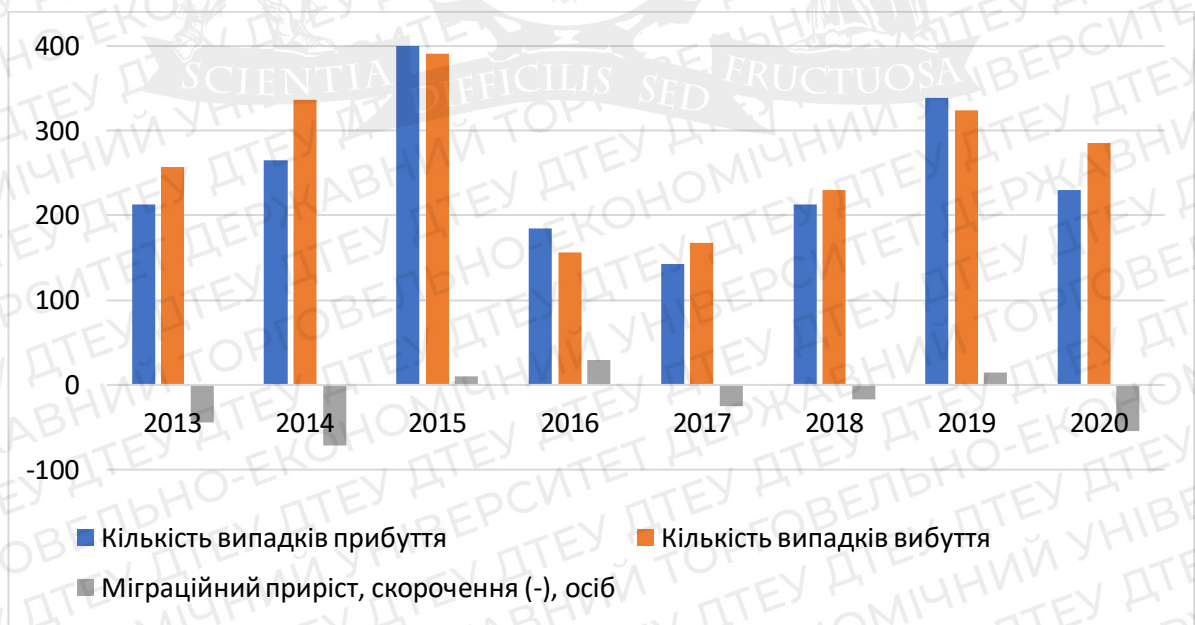

Рис. 1.3 Динаміка міграційного руху населення Носівської ОТГ у 2013-2020 рр. [9]

Можемо бачити певну циклічність міграційних потоків населення громади. У 2013-2014, 2017-2018 рр. спостерігається скорочення населення та міграційний

приріст у 2015-2016 і 2019 рр. Хоча у 2020 році показник приросту знову набув від'ємного значення, що є негативною тенденцією (див. рис. 1.3). На жаль, кількість вибулих переважає над кількістю прибулих. Відсутність належних умов зайнятості населення, особливо в селах, зумовлює трудову міграцію молодого населення. Лишається традиційною навчальна міграція, яка спричинила відтік молоді до міст. Через виїзд молодих людей прискорюється старіння населення громади, що зумовлює погіршення показників природного відтворення. Збереження такої динаміки негативно вплине на формування демографічного, трудового й інтелектуального потенціалу.

Оцінка ефективності формування демографічного потенціалу Носівської міської громади, в першу чергу, проявляється у сформованому трудовому потенціалі. За даними Чернігівського обласного центру зайнятості чисельність безробітних протягом 2018-2021 років має тенденцію до зростання, а кількість вакансій та працевлаштованих скорочується (рис.1.4).

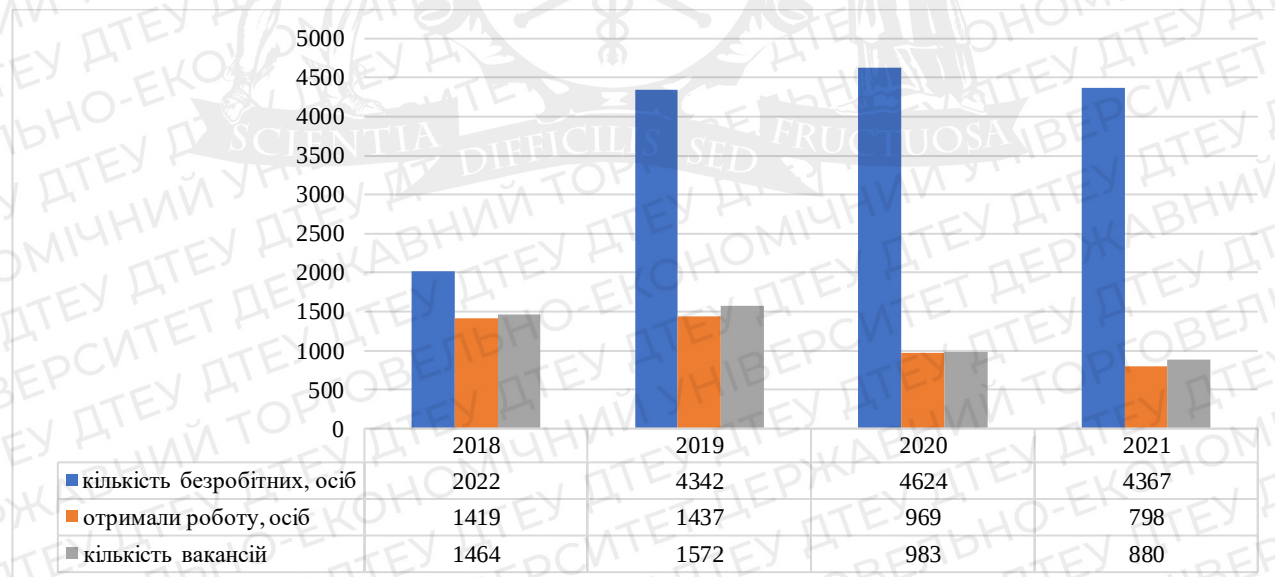

Рис. 1.4 Динаміка кількості безробітних, працевлаштованих та вакансій у Носівській районній філії Чернігівського обласного центру зайнятості, 2018-2021 рр. [15]

За даними рис. 1.4 можемо зробити висновок, що демографічний та трудовий потенціал досліджуваної громади використовується неефективно, оскільки на фоні зростання кількості безробітних у останні три роки, кількість працевлаштованих та

вакансій скорочується. Звичайно, що вагому роль відіграють зовнішні фактори, наприклад у 2020 році кількість вакансій зменшилась на 589, в порівнянні з 2019 роком причиною цього стала пандемія COVID-19, але з іншого боку, така динаміка вказує на невідповідність кваліфікації працездатного населення потребам ринку праці. Крім того, низька кількість вакансій у порівнянні з кількістю безробітних, свідчить про неефективну політику органів місцевої влади щодо залучення інвестицій громаду задля створення нових робочих місць. Така тенденція на ринку праці сприятиме трудовій міграції, що негативно вплине на демографічний потенціал громади.

Вагомий вплив на ефективність формування демографічного потенціалу здійснюють умови працевлаштування населення. Забезпечення гідних умов праці та доходів дозволяють відчувати високий рівень життя, що в результаті покращує фізично-психологічний стан населення [18]. Характерними ознаками ринку праці Носівської ОТГ є його нестійкість, яка зумовлена відсутністю великих і стабільних промислових підприємств, сезонністю сільськогосподарських виробництв. Через обмежені можливості зайнятості виїжджають найактивніші члени громади. В наслідок чого збільшується навантаження на працездатне населення. Варто зазначити, що на сьогоднішній день у Носівській ОТГ відсутня програма зайнятості населення та не проводиться документально оформлений опис людських ресурсів. Однак, на території громади діє План соціально-економічного розвитку ТГ на період 2021-2023 рр. в якому зазначені певні завдання, щодо сприяння розвитку бізнесу та покращення ринку праці на території громади шляхом популяризації підприємництва в навчальних закладах шляхом проведення інформаційно-освітніх кампаній, проведення навчальних програми щодо основ економіки, факультативних занять із підприємництва [13]. Таке виконання завдань свідчить про формальний і певною мірою декларативний характер розроблених стратегій і програм в ОТГ, що в подальшому викличе труднощі з їхньою реалізацією.

Для ОТГ механізми відтворення людського потенціалу мають реалізовуватись через непрямі методи впливу, зокрема покращення якості життя в громаді. Головним пріоритетом у цьому плані є розвиток соціальної

інфраструктури [19]. Для оцінювання впливу інфраструктури Носівської ОТГ на рівень життя населення розглянемо стан житлово-комунального обслуговування та соціальної інфраструктури.

На території громади газифіковано всі населенні пункти (м. Носівка та 20 сіл) газопостачання надає ТОВ «ЧЕРНІГІВГАЗ ЗБУТ» (постачання природного газу) та ПАТ «ЧЕРНІГІВГАЗ» (розподіл природного газу споживачам). Водопостачання та водовідведення в Носівській територіальній громаді надає КП «Носівка-Комунальник» послугами забезпечені 5100 абонентів. Також, КП «Носівка-Комунальник» надає послуги по вивезенню твердих та рідких побутових відходів. Теплопостачання в Носівській територіальній громаді здійснює Комунальне підприємство «Носівські теплові мережі» Носівської міської ради [11].

Соціальну інфраструктуру Носівської ОТГ формують медичні, освітні, культурні та торгово-розважальні заклади. Щодо стану медичної соціальної інфраструктури в Носівській територіальній громаді. Вона налічує 1 лікарню на 275 ліжок з поліклінічним відділенням розрахованим на 375 відв./зміну. Також функціонує Носівська міська лікарська амбулаторія, Володьководівницька сільська лікарська амбулаторія ЗПСМ. До складу КНП «Носівський центр ПМСД» Носівської міської ради входять 7 фельдшерських пунктів [20].

Також, в загальному соціальну інфраструктуру громади формують 109 закладів торгівлі, 5 АЗС, 3 СТО, 9 аптек та 10 закладів громадського харчування [12].

Культурно-освітню інфраструктуру в Носівській громаді формують 18 закладів: клубних закладів – 8, народних історико-краєзнавчих музеїв – 2, міська школа мистецтв – 1, публічна бібліотека – 1, бібліотек-філій – 6. Усього в громаді функціонує 6 закладів дошкільної освіти. Мережа закладів загальної середньої освіти громади нараховує 10 закладів: 1 заклад нового типу – Носівська міська гімназія; 6 закладів I-III ступенів - Носівська ЗОШ I-III ст. №1, Носівська ЗОШ I-III ст. №2, Носівський ЗСО I-III ст. №5, Володьководівницький ЗСО I-III ст., Носівський НВК «ЗНЗ-ДНЗ» I-III ст. №3 та Досліднянський НВК «ЗНЗ-ДНЗ» I-III ст.; 3 заклади I-II ступенів - Іржавецький НВК «ЗНЗ-ДНЗ» I-II ст., Сулацька ЗОШ I-II ст., 1 ЗСО I-II ст. - Козарський ЗСО I-II ст.. Загалом у закладах загальної

середньої освіти навчаються 2540 учнів. Для задоволення освітніх послуг дітям, які здобували освіту у застарілому приміщенні Носівської ЗОШ I-III ст.№4, відкрито новобудову – Носівський ЗСО I-III ступенів №5 [9]. Діти, які проживають у віддалених населених пунктах, а також у м. Носівка забезпечені автобусним перевезенням [21]. В цілому охоплення шкільною освітою в громаді складає 100%.

Комфортність проживання у громаді залежить від стану навколишнього середовища. Здоров'я та добробут населення характеризується чистотою повітря, води та ґрунту. На території громади відсутні великі забруднювачі повітря. Відповідно не зафіксовано небезпечних відходів I – III класів. У громаді налічується кілька стаціонарних підприємств, які здійснюють відносно незначний вплив на природне середовище. Індекс забруднення атмосфери (дані за 2018 рік) по центру громади – м. Носівка складає – 2,44. Комплексний індекс забруднення атмосфери (КІЗА) у м. Носівці (дані за 2015-2018 рік) – 2,51. Отримані результати свідчать про те, що обсяги викидів забруднювальних речовин в атмосферне повітря по Носівській територіальній громаді має тенденцію до зменшення. В цілому викиди в атмосферне повітря не перевищують нормативи ГДК [23].

Найбільший негативний вплив на навколишнє середовище справляють агрохолдинги – через майже не контрольоване використання добрив та отрутохімікатів. Важливо розуміти, що це згубно впливає на якість ґрунтовних вод, яка в майбутній перспективі здатна відобразитися на рівні захворюваності мешканців громади.

За результатами аналізу можемо зробити висновки, що демографічний потенціал Носівської об'єднаної територіальної громади перебуває не в найкращому стані. Природний приріст набуває від'ємного значення, що погіршує вікову структуру населення. Це негативно впливає на процес самооновлення, що поступово призводить до вимирання нації. Також існує проблема неефективного використання трудового потенціалу населення, що посилює міграційний відтік. В той час Носівська ОТГ має достатній соціально-економічний потенціал. На території м. Носівка сконцентровано велику кількість закладів освіти, культури та охорони здоров'я, що можуть забезпечити обслуговування різних видів послуг

населенню сіл, що входять до складу громади. Сприяє покращенню здоров'я населення, а в результаті й демографічного потенціалу стан навколишнього середовища. Оскільки на території громади не зафіксовано небезпечних відходів та відбувається тенденція до зменшення обсягів забруднювальних речовин. Та все ж таки, з огляду на демографічний стан, не варто очікувати збільшення показників чисельності населення громади. Для ефективності формування демографічного потенціалу громади, органам місцевого самоврядування необхідно регулювати демографічний стан шляхом запровадження відповідної демографічної політики. Яка має включати в себе комплекс заходів для формування якісних та кількісних характеристик відтворення населення, цілями якої є подолання негативних демографічних тенденцій та зміцнення демографічного потенціалу громади.

РОЗДІЛ 2. УДОСКОНАЛЕННЯ ФОРМУВАННЯ ДЕМОГРАФІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ НОСІВСЬКОЇ ОБ'ЄДНАНОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ

2.1. Проблеми демографічного розвитку Носівської міської громади

На основі проведеного аналізу демографічного розвитку Носівської ОТГ можемо виділити такі основні проблеми (рис. 2.1).

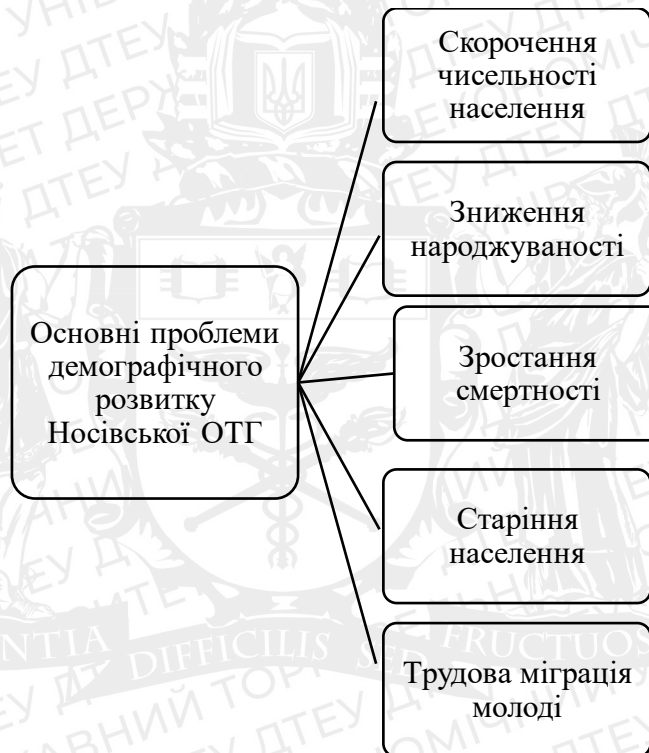

Рис. 2.1 Основні проблеми демографічного розвитку Носівської ОТГ

Джерело: складено автором

Спрогнозуємо наслідки основних, визначених нами, проблем демографічного розвитку Носівської ОТГ. На рис. 2.2 побудовано лінійний тренд з прогнозом на наступні 3 роки чисельності населення Носівської об'єднаної територіальної громади. За даними рис. 2.2 можемо зробити висновок, що якщо така тенденція збережеться, то до 2025 року чисельність населення у досліджуваному ОТГ скоротиться в середньому до 18 910 осіб.

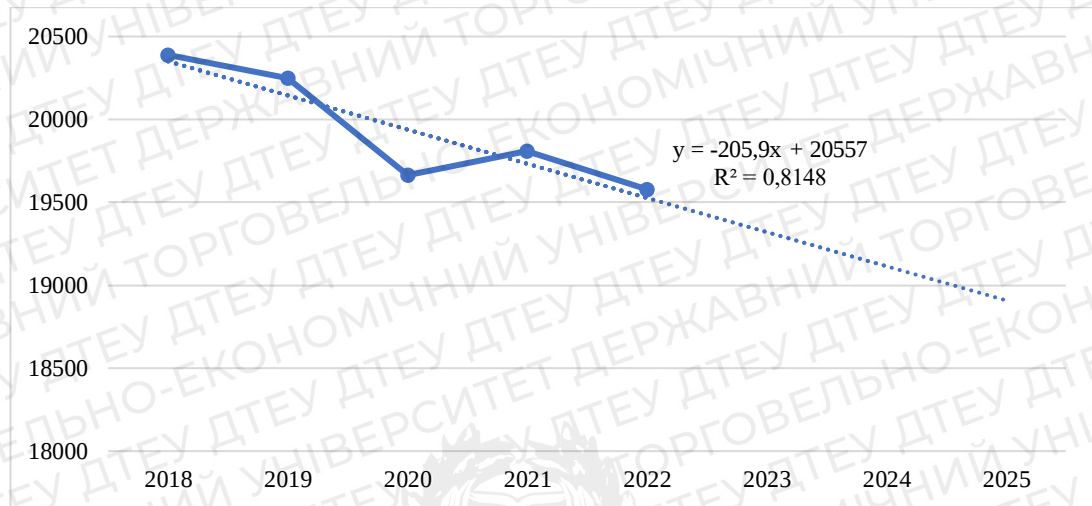

Рис. 2.2 Прогнозування чисельності населення Носівської ОТГ на 2023-2025 роки, осіб

Джерело: власні розрахунки автора

Одним з основних факторів зменшення чисельності населення Носівської ОТГ є стрімке скорочення народжуваності. Слід відмітити, що з одного боку скорочення народжуваності є загальнодержавною тенденцією і для стимулювання його зростання використовуються різні економічні важелі. Водночас на рівні ОТГ, на показники народжуваності, окрім економічних показників, впливає також стан пренатальної медицини. Наразі на території громади відсутній сучасний пренатальний центр. Зараз вагітні жінки з Носівщини змушені їздити на планові ультразвукові діагностики та пологи до сусідніх міст Ніжина або Бобровиці [20].

Зниження випадків народжуваності пов'язане із соціально-економічними умовами. Масова участь жіночого населення у суспільному виробництві, задоволення їх освітніх, професійно-технічних і суспільних потреб призводить до малодітності та бездітності. Як наслідок, за останні 10-15 років народження дітей значно знизилось. Різке падіння народжуваності пов'язане, в основному, із загостренням економічних проблем у сім'ї, яка є осередком відтворення населення, особливо через відсутність матеріального забезпечення, неналежних житлових та побутових умов існування, зменшення кількості дитячих садків і ясел, складністю поєднувати сімейні обов'язки з професійною діяльністю [23].

Дві наступні проблеми є взаємопов'язаними – це висока частка населення похилого віку та відповідно висока смертність населення. Варто відмітити, що «старіння населення» в Носівській ОТГ збільшується за рахунок кількості населення старшої вікової групи в той час як частка молоді залишається на одному і тому ж рівні протягом 2018-2021 років. Частковий вплив на цей фактор має також стан системи охорони здоров'я в громаді. Наразі у Носівській ОТГ існує проблема незадовільної матеріально-технічної оснащеності, насамперед ФАПів, та забезпеченістю їх лікарськими засобами, що знижує якість надання медичної допомоги. Збільшення кількості людей у громаді, які потребують медичної допомоги, придбання ліків, свідчить про високий рівень захворюваності. Серед чинників, які впливають на виникнення саме такої тенденції можемо виділити: низький рівень медичного обслуговування, незадовільні умови життя і в результаті зменшення його тривалості, наявність шкідливих звичок, певні особливості способу життя людей, вплив екологічного стану [24]. Система охорони здоров'я вимагає постійного вдосконалення через збільшення грошових надходжень до медичних закладів, недостатнє фінансування гальмує науковий розвиток, низький рівень заробітної плати лікарів та молодшого медичного персоналу змушує спеціалістів до пошуків більш вигідних умов праці поза межами громади.

У Носівській ОТГ спостерігається висока смертність за визначеними класами захворюваності, серед них хвороби серцево-судинної системи, дихальних органів (рис. 2.3).

Рис. 2.3 Структура смертності населення м. Носівка за визначеними класам хвороб за 2020 рік, % [10]

Аналіз структури смертності населення м. Носівка за визначеними класами хвороб за 2020 рік на основі даних Управління охорони здоров'я Чернігівської обласної державної адміністрації свідчить про те, що: 70,2% від всіх смертей складають смерті від хвороб системи кровообігу, 11% - від новоутворень, 9,1% - від хвороб органів дихання, 9,7% - смерті від інших причин (рис. 2.3).

Необхідно звернути увагу на проблему байдужого ставлення людей до здоров'я, невчасне звернення за медичною допомогою, спроби самолікування. Зрозуміло, що територіальне розташування має вагомий вплив на дану проблему, оскільки кількість медичних закладів у сільських населених пунктах поступово зменшується, забезпечення кваліфікованими кадрами та необхідним медичним обладнанням у місті та селі відрізняється. Отож, стан здоров'я населення є якісною характеристикою населення і виступає основою для підвищення тривалості життя населення [26].

Найбільш важливою проблемою демографічного розвитку Носівської ОТГ є трудова міграція молоді, переважно до великих міст. Постає гостра проблема зайнятості молоді віком 15–19 років. Це пояснюється нездатністю знайти необхідну роботу після закінчення середньої загальноосвітньої школи чи професійно-технічних закладів освіти.

Доцільно проаналізувати результати опитування жителів Носівської ОТГ, яке проводилось перед розробкою стратегії розвитку ОТГ до 2027 року. Одним з питань, було визначення найбільш нагальних проблем громади, які потребують покращення. Загальні результати опитування по ОТГ представлено у табл. 2.1.

За даними табл. 2.1 можемо зробити логічний висновок, що оскільки переважна більшість населення ОТГ пенсійного віку, то найбільший пріоритет має покращення медичного обслуговування. Також серед лідерів – вирішення проблеми повернення молоді до міста та працевлаштування.

Таблиця 2.1

Основні напрями розвитку Носівської ОТГ (за результатами соціологічного опитування)

Напрями розвитку	Кількість, %
Покращення медичного обслуговування	22,7
Покращення транспортного сполучення	16,0
Покращення в питанні працевлаштування	11,3
Покращення освітлення вулиць	10,0
Створення умов для повернення молоді в місто	9,5
Покращення соціального обслуговування	8,6
Покращення якості освіти (школи, дитсадки)	7,4
Покращення роботи органів ЖКГ	7,0
Покращення роботи правоохоронних органів	5,2
Не очікую ніяких змін	2,4

Джерело: [10]

Водночас, якщо ми проаналізуємо відповіді респондентів у віці від 19 до 34 років, які представлені у табл. 2.2. То для цієї категорії основними проблемами, що потребують вирішення є питання працевлаштування, якості освіти на одному рівні з якістю медичного забезпечення, створення умов для повернення молоді в місто.

Таблиця 2.2

Основні напрями розвитку Носівської ОТГ визначені респондентами у віковій категорії 19-34 роки (за результатами соціологічного опитування)

Напрями розвитку	Кількість, %
Покращення в питанні працевлаштування	16,6
Покращення медичного обслуговування	16,2
Покращення якості освіти (школи, дитсадки)	16,2
Покращення транспортного сполучення	15,4
Створення умов для повернення молоді в місто	15,0
Покращення освітлення вулиць	7,7
Покращення роботи органів ЖКГ	4,9
Покращення соціального обслуговування	3,2
Покращення роботи правоохоронних органів	2,8
Не очікую ніяких змін	2,0

Джерело: [10]

У Носівській ОТГ промисловий комплекс всього представляють три підприємства: ТОВ «Формстиль», ТОВ «Кондитерська фабрика «Десна» та ТОВ НВКЦ «Прес» [13]. Через відсутність можливості працювати на великих підприємствах, населення громади вимушене працювати у власному господарстві, що в майбутньому призводить втрати набутих навичок кваліфікованого працівника. Зайнятість населення у домашньому господарстві є виснажливим та малоефективним, та не дозволяє повністю забезпечити бажаний рівень життя родини. В свою чергу домашні господарства не сплачують податків, що значно скорочує фінансування освіти та медичного обслуговування у сільській місцевості [26].

Тому для забезпечення соціально-економічного розвитку сільських населених пунктів Носівської ОТГ необхідно створити розгалужену мережу малих підприємств, які мають вплинути на розвиток об'єднаної територіальної громади.

Наразі поглиблення демографічної кризи, зокрема і в Носівській ОТГ, може бути пов'язане з міграцією жінок з дітьми закордон у зв'язку з військовими діями, які мали місце на території громади.

Загалом для Носівської ОТГ притаманні проблеми, які характерні і для України. Спостерігаються тенденції до зниження сумарного коефіцієнту народжуваності, кількості зареєстрованих шлюбів і збільшення смертності чоловіків, вікового розриву смертності між чоловіками і жінками, неповних сімей. Викликають занепокоєння стабільно високі показники захворюваності і смертності від так званих соціальних хвороб сучасності (туберкульозу, ВІЛ / СНІДу, венеричних захворювань, а також алкоголізму та наркоманії).

Таким чином, основними проблемами демографічного розвитку Носівської ОТГ визначено скорочення чисельності населення за рахунок зниження народжуваності та зростання смертності, старіння населення та трудова міграція молоді. На ці демографічні тенденції, впливає, у тому числі, соціально-економічна ситуація в громаді, зокрема стан медичного обслуговування, соціальної інфраструктури, можливості для працевлаштування тощо.

2.2. Напрями удосконалення процесу формування демографічного потенціалу Носівської ОТГ

В першу чергу, слід зазначити, що коло заходів з удосконалення процесу формування демографічного потенціалу на рівні окремої об'єднаної територіальної громади є обмеженим, оскільки це є прерогативою загальнодержавної демографічної політики. В умовах децентралізації розширились лише можливості ОТГ щодо формування більш сучасної соціальної, освітньої та іншої інфраструктури, благоустрою територій тощо [27].

Крім того, згідно Закону України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» громада може проводити активну діяльність щодо залучення інвесторів, які відкриють на території громади нові підприємства, що стимулюватиме скорочення безробіття. Сприяти співпраці бізнесу та університетів з метою забезпечення конкурентоспроможної освіти тощо [28].

Основні напрями удосконалення процесу формування демографічного потенціалу Носівської ОТГ узагальнено на рис. 2.3.

Рис. 2.3 Напрями удосконалення процесу формування демографічного потенціалу Носівської ОТГ

Джерело: складено автором

З метою стимулювання народжуваності пропонуємо при лікарні міста Носівка створити сучасний пренатальний центр. Вважаємо, що цей проект може об'єднати також навколишні громади, з метою акумулювання достатньої обсягу інвестицій, а також залучення спонсорів та міжнародних донорів.

Розвиток освітньої інфраструктури передбачає створення в громаді опорних закладів освіти, оновлення матеріально-технічного забезпечення освітніх закладів, створення умов для охоплення дітей дошкільною освітою. Згідно з реформою галузі освіти передбачається, що в недалекому майбутньому середня освіта надаватиметься виключно в опорних школах [29]. Саме вони повинні забезпечити вільний доступ дітям до якісної освіти та впровадження допрофільної підготовки і профільного навчання; повинні забезпечити всебічний розвиток особистості незалежно від місця їхнього проживання; раціональне й ефективне використання наявних ресурсів.

Для забезпечення комфортних умов перебування дітей у дошкільних закладах необхідно придбати обладнання та оснащення, створити матеріальну базу дошкільного закладу, умови для фізичного розвитку дітей відповідно до сучасних освітніх вимог, покращити надання освітніх послуг мешканцям громади. Дошкільні заклади мають застарілу матеріально-технічну ігрову базу. Тому закупівля та встановлення ігрових комплексів забезпечить безпечні умови під час ігор на прогулянці та спонукатиме до активної рухової активності, що в свою чергу буде ефективно впливати на фізичний розвиток дітей дошкільного віку.

Головними сучасними проблемами системи охорони здоров'я є непридатна інфраструктура, недостатня матеріально-технічна база, які нездатні ефективно діагностувати хвороби на початкових стадіях та перешкоджають проведенню профілактичних оглядів.

Основну увагу необхідно приділити розвитку первинної медико-санітарної ланки та зробити акцентування на профілактичну роботу в фельдшерсько-акушерських пунктах, а також в амбулаторіях загальної сімейної медицини, що поліпшить умови надання якісної та кваліфікованої медичної допомоги.

Загальною проблемою для сільських закладів охорони здоров'я є низький рівень матеріально-технічної бази, що не відповідає табелям оснащення, затверджених наказами МОЗ України [30]. Потребують капітальних ремонтних робіт амбулаторії загальної практики сімейної медицини та ФАПів, недостатнє фінансування медичної галузі не дозволяло це зробити протягом останніх 10 років.

Пропонуємо для прикладу створити проєкт для відбудови ФАПу (табл. 2.3).

Таблиця 2.3

Приклад проєкту капітального ремонту ФАПу

Назва проєкту:	Капітальний ремонт ФАПу
Цілі проєкту:	Покращення якості надання первинної медичної допомоги
Орієнтовна кількість отримувачів вигод	300 осіб
Стислий опис проєкту:	Основним завданням фельдшерсько-акушерського пункту є здійснення медичних оглядів всіх верств населення, призначення основних лікувально-оздоровчих заходів, надання рекомендацій, щодо індивідуальних профілактичних програм для уникнення захворювань, здійснення моніторингу стану здоров'я закріплених за сімейними лікарями осіб, а за потреби – направляти хворих для отримання допомоги на вторинний рівень. Без необхідних санітарно-гігієнічних умов та належного оснащення закладу ефективно виконати поставлені цілі неможливо.
Очікувані результати:	Створення належних умов для праці обслуговуючого персоналу та відповідних умов для лікування населення.
Ключові заходи проєкту:	- забезпечення водопостачання; - забезпечення водовідведення; - побудова та облаштування санвузла; - здійснення реконструкції, перепланування та капітального ремонту ФАПу
Період здійснення:	2023 – 2024 роки:
Орієнтовна вартість проєкту, тис. грн.	200 тис. грн
Джерела фінансування:	Державний, міський бюджет
Ключові потенційні учасники проєкту	Носівська міська рада, причетні установи та організації, підрядні організації.

Джерело: складене автором

Створення сприятливого середовища для розвитку бізнесу передбачає як розробку та просування інвестиційних пропозицій громади в Україні та за її межами так і сприяння розвитку бізнесу на теренах громади. Зокрема, необхідно:

- визначити пріоритетні напрями видів економічної діяльності;
- створити конкретну процедуру купівлі- продажу комунального майна чи його оренди;
- визначити та опублікувати перелік владних послуг і можливих преференцій для інвесторів;
- дослідити напрямки розвитку пріоритетних територій для інвестиційного розвитку громади;
- розробити кілька інвестиційних пропозицій та опублікувати їх на сайті міської ради.

Проведення аудиту земельних ресурсів у громаді допоможе знайти інвестиційно привабливі території, які будуть виставлені на продаж для залучення інвестицій. Доцільно створити спеціалізовані організації з професійними та мотивованими спеціалістами можуть суттєво активізувати процеси економічного розвитку на території громади. Їх ключовими функціями зазвичай є:

- формування інвестиційних пропозицій громади;
- просування інвестиційних пропозицій на інвестиційні ринки;
- пошук, залучення та супровід інвестора;
- промоція та маркетинг інвестиційного потенціалу громади;
- підтримка малого і середнього бізнесу.

Розвиток спортивної інфраструктури та залучення мешканців громади до масового спорту передбачає модернізацію стадіонів та створення нових спортивних майданчиків, проведення капітальних ремонтів спортивних комплексів та залів, сприяння створенню та підтримка діяльності спортивних об'єднань на теренах Носівської громади. Приклад проєкту за цим напрямом наведено у дод. А.

Здоровий спосіб життя є запорукою гармонійного розвитку особистості, фізичної та морально-вольової підготовки молоді та зміцнення здоров'я населення. Важливе значення матиме будівництво багатофункціонального спортивного

майданчика. Сучасний спортивний майданчик спонукатиме дітей більш активно займатись спортом, набувати навичок у процесі фізичної підготовки, сприятиме вдосконаленню природних рухів, вихованню відповідальності за себе, усвідомленому підходу до життя. Виконання проекту сприяє задоволенню потреб мешканців громади, насамперед, дітей та молоді, у зміцненні здоров'я, фізичному й духовному розвитку, створенню бази для цілорічних тренувань та проведення командних змагань на місцевому рівні.

Покращення демографічної ситуації необхідно проводити в комплексі із забезпеченням сталого розвитку територій об'єднаної територіальної громади, підвищенням рівня життя населення, охороною навколишнього природного середовища, збереженням природних, трудових і виробничих ресурсів, підвищенням конкурентоспроможності промислового та сільськогосподарського виробництва, а також сфери послуг.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

На основі досліджених статистичних даних демографічного стану Носівської ОТГ, можемо зробити висновок, що демографічний розвиток громади перебуває під загрозою та створює високий ризик для майбутнього формування демографічного потенціалу. Причиною цього є наступні процеси, що відбуваються на території громади: постійне зменшення чисельності населення, високий рівень смертності при стабільно низькому рівні народжуваності, старіння населення, загострення дисбалансу в співвідношенні між жінками та чоловіками, диспропорція вікових груп, що перешкоджає відтворенню населення. На рівні з природнім рухом населення, суттєвий вплив на формування демографічного потенціалу здійснюють міграційні процеси. Для Носівської об'єднаної громади є характерним міграційне скорочення населення. У подальшому така тенденція природно-механічного руху населення посилить процес депопуляції. В наслідок чого малонаселені пункти наближуються до межі вимирання.

Дослідивши складові, які впливають на формування демографічного потенціалу, дійшли до висновку, що демографічний потенціал Носівської ОТГ перебуває не в найкращому стані. Не дивлячись на достатній соціально-економічний потенціал громади, відтворення населення не відбувається. Для покращення демографічного потенціалу громади, органам місцевої влади необхідно здійснювати демографічну політику, яка має включати в себе комплекс заходів для відтворення населення та зміцнення демографічного потенціалу.

В цілому для Носівської ОТГ притаманні ті ж проблеми, що й для всієї України. Спостерігається висока смерність, віковий розрив між чоловіками і жінками, старіння населення, трудова міграція молоді. Викликають занепокоєння стабільно високі показники захворюваності і смертності від так званих соціальних хвороб сучасності (туберкульозу, ВІЛ / СНІДу, венеричних захворювань, а також алкоголізму та наркоманії). На такий демографічний стан впливає соціально-економічна ситуація в громаді, стан медичного обслуговування, можливості для працевлаштування тощо.

Основними напрямками вирішення даних проблем та удосконалення процесу формування демографічного потенціалу є: розвиток інфраструктури пренатальної медицини; розвиток освітньої інфраструктури; розвиток інфраструктури охорони здоров'я; залучення інвестицій та розвиток бізнесу; стимулювання спортивної активності жителів громади.

Удосконалення демографічного потенціалу необхідно здійснювати разом із забезпеченням сталого розвитку територій об'єднаної територіальної громади, підвищення рівня життя населення, охороною навколишнього природного середовища, збереженням природних, трудових і виробничих ресурсів, підвищенням конкурентоспроможності промислового та сільськогосподарського виробництва, а також сфери послуг.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Формування і розвиток людського потенціалу регіону : сутність, сучасні тенденції та методи оцінювання : монографія / За ред. В. Г. Никифорова. Одеса : VOI COIY «Атлант», 2018. 103 с.
2. Огієнко М. М. Розвиток людського потенціалу в умовах трансформації регіональних соціально-економічних систем. URL: https://www.onaft.edu.ua/download/dissertation/thesis/disser_Ohiyenko-3.pdf (дата звернення: 22.07.2019).
3. Паспорт Носівської об'єднаної територіальної громади 2022: веб-сайт. URL: <https://nosgromada.cg.gov.ua/index.php?id=30041&tp=1>
4. Паспорт Носівської об'єднаної територіальної громади 2018: веб-сайт. URL: <https://nosgromada.cg.gov.ua/index.php?id=30041&tp=1>
5. Паспорт Носівської об'єднаної територіальної громади 2019: веб-сайт. URL: <https://nosgromada.cg.gov.ua/index.php?id=30041&tp=1>
6. Паспорт Носівської об'єднаної територіальної громади 2020: веб-сайт. URL: <https://nosgromada.cg.gov.ua/index.php?id=30041&tp=1>
7. Паспорт Носівської об'єднаної територіальної громади 2021: веб-сайт. URL: <https://nosgromada.cg.gov.ua/index.php?id=30041&tp=1>
8. Депутати схвалили проект рішення про добровільне приєднання сіл Держанівської сільської ради до Носівської ОТГ. URL: <https://nosgromada.cg.gov.ua/index.php?strfind=%D0%B4%D0%B5%D1%80%D0%B6%D0%B0%D0%BD%D1%96%D0%B2%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%BE%D1%97&csrf=#>
9. Офіційний сайт Головного управління статистики у Чернігівській області: веб-сайт. URL: <http://www.chemigivstat.gov.ua>
10. Офіційний веб-сайт Носівської ОТГ. Стратегія розвитку ОТГ на 2020-2027 роки. URL : <https://nosgromada.cg.gov.ua/index.php?id=30245&tp=1>

11. Підгорний А.З., Самотосенкова О.В., Ольвінська Ю.О., Вітковська К.В. Соціально-демографічна статистика: Підручник // За заг. ред. канд. екон. наук, професора А.З. Підгорного. – Одеса : ФОП Гуляєва В.М., 2017. – 424
12. Генеральний план міста Носівка Чернігівської області : веб-сайт. URL: https://nosgromada.cg.gov.ua/web_docs/2478/2019/11/docs/%D0%9F%D0%97%D0%93%D0%9F%D0%9D%D0%9E%D0%A1%D0%86%D0%92%D0%9A%D0%90.pdf
13. План (Програма) соціально-економічного розвитку Носівської територіальної громади на період 2021-2023 роки. URL : [https://neadm.cg.gov.ua/blind/web_docs/2478/2021/06/docs/План%20соціально-%20економічного%20розвитку%20ОТГ%202021-2023%20\(1\).pdf](https://neadm.cg.gov.ua/blind/web_docs/2478/2021/06/docs/План%20соціально-%20економічного%20розвитку%20ОТГ%202021-2023%20(1).pdf)
14. Біль М. М., Лещух І. В. Методичні підходи аналізу людського потенціалу територіальної громади. Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво. 2019. № 3(108). С. 203-208.
15. Чернігівський обласний центр зайнятості: веб-сайт. URL: <https://chg.dcz.gov.ua/analitics/66>
16. Романіка, Тетяна Костянтинівна. "Динаміка та чинники молодіжного безробіття в умовах цифрової економіки." (2021). URL: <http://dspace.univer.kharkov.ua/handle/123456789/16076>
17. Чайка, І. М. Природний приріст та статеві-вікова структура сільського населення України: регіональні тенденції взаємовпливів. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Географічні науки» 14 (2021): 19-29. URL: <https://gj.journal.kspu.edu/index.php/gj/article/view/308/295>
18. Козак, Ольга Йосипівна. "Основні проблеми та напрями відтворення трудового потенціалу сільських територій." (2020). URL: http://dsp.bati.nubip.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/153/%D0%9A%D0%BE%D0%B7%D0%B0%D0%BA%D0%9C%D0%B0%D0%B3%D1%96%D1%81%D1%82%D1%80_2020.pdf?sequence=1&isAllowed=y

19. Ортіна, Ганна Володимирівна, "Сталий розвиток місцевих громад в умовах децентралізації: монографія." (2019). URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/228318957.pdf>
20. Енциклопедія Носівщини: Носівська міська лікарня. Веб-сайт URL: https://wikinosivka.info/wiki/%D0%9D%D0%BE%D1%81%D1%96%D0%B2%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0_%D0%BC%D1%96%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0_%D0%BB%D1%96%D0%BA%D0%B0%D1%80%D0%BD%D1%8F#.D0.90.D0.BA.D1.83.D1.88.D0.B5.D1.80-.D0.B3.D1.96.D0.BD.D0.B5.D0.BA.D0.BE.D0.BB.D0.BE.D0.B3.D1.96.D1.87.D0.BD.D0.B5_.D0.B2.D1.96.D0.B4.D0.B4.D1.96.D0.BB.D0.B5.D0.BD.D0.BD.D1.8F
21. Місцевий індекс прав людини у Носівській ОТГ Чернігівської обл.: Звіт моніторингу / Н. Кулікова, Р. Лихачов /ред. А.Галай – Чернігів: ГС «Мережа правового розвитку», 2018.— 53 с. URL: <http://hro.org.ua/files/docs/1536217887.pdf>
22. Звіт про стратегічну екологічну оцінку Плану (Програми) соціально-економічного розвитку Носівської територіальної громади на період 2021-2023 роки. URL: https://semadm.cg.gov.ua/blind/web_docs/2478/2021/06/docs/CEO%D0%9D%D0%BE%D1%81%D1%96%D0%B2%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0_%D0%BC%D1%96%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0_%D0%BB%D1%96%D0%BA%D0%B0%D1%80%D0%BD%D1%8F#.D0.90.D0.BA.D1.83.D1.88.D0.B5.D1.80-.D0.B3.D1.96.D0.BD.D0.B5.D0.BA.D0.BE.D0.BB.D0.BE.D0.B3.D1.96.D1.87.D0.BD.D0.B5_.D0.B2.D1.96.D0.B4.D0.B4.D1.96.D0.BB.D0.B5.D0.BD.D0.BD.D1.8F
23. Хоменко, Наталія Василівна. Проблеми та перспективи розвитку мережі сільських населених пунктів Чернігівської області (2021). URL: <http://lib.ndu.edu.ua/dspace/bitstream/123456789/2294/1/%D0%A5%D0%BE%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE%20%D0%9D.%D0%92..docx>
24. Манєва, Валентина Георгіївна. Соціальний захист населення: проблеми та тенденції розвитку. Diss. 2021. URL: http://dspace.idgu.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/1422/%d0%9a%d0%b2%d0%b0%d0%bb%d1%96%d1%84.%d1%80%d0%be%d0%b1%d0%be%d1%82%d0%b0_%d0%9c%d0%b0%d0%bd%d0%b5%d0%b2%d0%b0_%d0%92._%d0%9c%d0%b0%d0%b3%d1%96%d1%81%d1%82%d1%80_2021.pdf?sequence=1&isAllowed=y

25. Рибак Г.І. Соціально-економічні засади підвищення якості життя населення регіонів України. Diss. Харківський національний університет, 2018. URL: https://radaecon.kname.edu.ua/images/Dis/dis_Rybak-1.pdf
26. Антонюк, В. П., Людмила Валеріївна Щетініна, and Людмила Валерьевна Щетинина. "Трансформація зайнятості населення: методологічні засади дослідження та європейські тренди." (2018). URL: <https://ir.kneu.edu.ua/bitstream/handle/2010/24756/Antonyuk75.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
27. Ковальчук, І. В. (2021). Управління інфраструктурним розвитком ОТГ (Doctoral dissertation). URL: http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/44767/1/%D0%9A%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D1%87%D1%83%D0%BA_%D0%86.%D0%92_original_16022022_080024.pdf
28. Про добровільне об'єднання територіальних громад : Закон України від 05.02.2015 № 157-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-19> (дата звернення: 27.04.2020).
29. Про затвердження Положення про опорний заклад освіти. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/532-2019-%D0%BF?fbclid=IwAR2rOWI_YtjCVjDncqn8lNKODZ7XMnSu_gydG3rUFPMDTLicqO1QzWCSS4#n78
30. Сікора, С. М. "Формування пропозицій до стратегічного плану розвитку первинної ланки медицини Вишнівецької об'єднаної територіальної громади." (2020): 262-263. URL: http://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/lib/31833/2/FAPMT_2020_Sikora_S-Formation_of_proposals_to_262-263.pdf

ДОДАТКИ

Додаток А

Приклад проєкту молодіжно-спортивного комплексу

Назва проєкту:	Створення та облаштування молодіжно-спортивного комплексу
Цілі проєкту:	Створення та облаштування молодіжно-спортивного комплексу для молоді та всіх категорій населення громади.
Стислий опис проєкту:	Створення та облаштування молодіжно-спортивного комплексу для проведення дозвілля та заняття спортом для дітей та молоді, та всім категоріям населення громади. Сьогодні підрастаюче покоління, замість активного заняття спортом чи простого проведення дозвілля на свіжому повітрі, обирає ігри за комп'ютером, а замість проведення свого вільного часу в колективі своїх однолітків, надає перевагу спілкуванню в соціальних мережах, а дорослих все частіше можна побачити з пляшкою пива в руці. Причина не лише в дітях та дорослих, а й в недостатній кількості спортивних залів, де діти та дорослі могли б займатися спортом. Проєкт розрахований для широкого кола населення різних вікових категорій жителів громади. Молодіжно-спортивним комплексом будуть користуватися діти, молодь та доросле населення як для активного проведення дозвілля, так і для занять спортом.
Очікувані результати:	Головною метою проєкту є встановлення спортивних тренажерів відповідно до санітарних вимог, створення належних умов для організації дозвілля дітей, молоді та дорослих, занять фізичною культурою та спортом, для впровадження здорового способу життя, забезпечення населення громади можливістю повноцінного тренування у будь-який час та пору року. Проєкт направлений на пропаганду здорового способу життя та покращення можливостей проведення активного дозвілля мешканців різних вікових категорій. Молодіжно-спортивний комплекс відкриває можливості не лише для професійних занять спортом, але і для масового залучення населення до активного відпочинку. Молодь, учні та доросле населення отримають можливість вільного доступу для безкоштовних занять спортом. Всі бажаючі зможуть прийняти участь у спортивних змаганнях. Вирішення проблем рухової активності і здоров'я підрастаючого покоління, сприяння їх фізичному й розумовому розвитку, а також соціальній адаптації. Зацікавлення дітей різних вікових категорій та дорослих спортивними іграми, пропаганда культури активного та здорового відпочинку. Розвиток спортивного руху та покращення здоров'я великої кількості мешканців громади. Вирішення актуальних проблем незайнятості дітей, підлітків, молоді через забезпечення належними та стабільними умовами для розвитку своїх здібностей та покращення здоров'я.
Ключові заходи проєкту:	- Придбання та встановлення спортивних тренажерів; - Пропаганда здорового способу життя;
Орієнтована вартість проєкту	300 тис. грн.
Період здійснення:	2022 – 2024 роки
Джерела фінансування:	Державний та місцевий бюджет
Ключові потенційні учасники реалізації проєкту:	Носівська рада, підрядні організації

Джерело: складено автором

РЕЦЕНЗІЯ

на випускню кваліфікаційну роботу
студентки 4 курсу ФЕМП КНТЕУ освітнього ступеня бакалавр
спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування»
спеціалізації «Публічне управління та адміністрування»
Вовнянко Аліни Олексіївни
на тему «Формування демографічного потенціалу
об'єднаної територіальної громади»

Представлена на рецензію випускна кваліфікаційна робота носить актуальний характер, вирізняється своєчасністю, оскільки присвячена питанням формування демографічного потенціалу територіальної громади, на прикладі Носівської об'єднаної територіальної громади.

У процесі аналізу автором використовувалися метод синтезу, аналізу, індукції та дедукції, порівняння, графічні методи, які дали змогу отримати синтезоване уявлення про досліджуваний об'єкт.

Метою дослідження є аналіз демографічного розвитку громади та оцінка ефективності формування демографічного потенціалу, а також розроблення практичних рекомендацій щодо перспектив і шляхів поліпшення демографічної ситуації. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків та пропозицій, списку використаних джерел.

Перший розділ присвячено аналізу демографічного розвитку Носівської ОТГ, та оцінюванню ефективності формування її демографічного потенціалу.

У другому розділі визначено проблеми демографічного розвитку та можливі шляхи удосконалення формування демографічного потенціалу Носівської ОТГ.

Зміст та структура випускної кваліфікаційної роботи відповідають вимогам, які висуваються до робіт на здобуття освітнього ступеня «бакалавр», усі розділи виконано з додержанням діючих стандартів.

Ілюстративне супроводження роботи полегшує сприйняття і свідчить про наполегливість у збиранні та обробленні статистичного матеріалу.

Випускна кваліфікаційна робота відповідає вимогам, виконана у повному обсязі та може бути допущена до захисту.

Рецензент

кандидат економічних наук,
доцент кафедри економічної теорії
та конкурентної політики ДТЕУ

В.В. Хрустальова

Завідувачу кафедри публічного
управління та адміністрування
Новіковій Н.Л.

Заява

Я, Вовнянко Лілія Олексіївна

(ПІБ), повідомляю, що за результатами проведення самостійної перевірки з використанням програмно-технічних засобів у наданій випускній кваліфікаційній роботі на тему:

«Розшукання дисциплінарного потенціалу об'єкту територіальної громади» не міститься елементів академічного плагіату. У випадках використання прямих запозичень з друкованих та електронних джерел, вказані відповідні посилання.

Робота для перевірки надається у друкованому та електронному варіантах. Електронна версія моєї роботи ідентична з друкованою.

«06» липень 2022 року

Л.Вовнянко (підпис)

SCIENTIA DIFFICILIS SED FRUCTUOSA

Згода

Я,

Вовнянко Лілія Олексіївна

, цим

засвідчую, що є автором випускної кваліфікаційної роботи на тему:

“Розроблення демографічної політики безпечної територіальної

района” несу повну відповідальність за достовірність, точність та повноту поданої у роботі інформації, жодна частина роботи не була скопійована, за винятком випадків, коли робиться належне підтвердження в присвоєнні. Я підтверджую, що у роботі не міститься державної таємниці або інформації для службового користування.

Цим засвідчую, що жодна частина цієї роботи не була опублікована
мною раніше.

Я даю дозвіл на те, що моя робота буде направлена в інституційний депозитарій Державного торговельно-економічного університету і збережена в базі даних для майбутньої перевірки плагіату.

«06» червня 2022 року

Підпис

(Вовнянко Л.О.)
Прізвище, ініціали